

MORTPAK

بسته‌ی نرم‌افزاری سازمان ملل برای اندازه‌گیری مرگ‌ومیر
(تحت ویندوز)

بخش جمعیت سازمان ملل متحد

ترجمه و تألیف:

دکتر حاتم حسینی

(استادیار دانشگاه بوعلی سینا)

جامعه‌شناسان

سرشناسه	: حسینی، حاتم، ۱۳۴۹ -
عنوان و نام پدیدآور	: MORTPAK بسته نرم‌افزاری سازمان ملل برای اندازه‌گیری مرگ و میر (تحت ویندوز) بخش جمعیت سازمان ملل متحد/ترجمه و تالیف حاتم حسینی.
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات جامعه‌شناسان، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری	: ۲۰۰ص
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۲۲۳-۱۱۲-۳
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
موضوع	: نرم‌افزار مورت‌پک
موضوع	: نرم‌افزار مورت‌پک - لیت
موضوع	: مرگ و میر -- برنامه‌های کامپیوتری
شناسه افزوده	: سازمان ملل متحد. بخش جمعیت
شناسه افزوده	: United Nations. Population Division
رده‌بندی کنگره	: HB۱۵۲۸/۲/م۸ ج ۱۳۹۰
رده‌بندی دیویی	: ۳۰۴/۶۴۰۲۸۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۳۴۸۱۲۱

این اثر، مشمول قانون حمایت مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است، هر کس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مؤلف (ناشر) نشر یا بخش یا عرضه کند مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

جامعه‌شناسان

فروشگاه و نمایشگاه مرکزی: تهران، خیابان انقلاب، رویروی درب اصلی دانشگاه تهران، پاساژ فروزنده، همکف، پ ۳۳۳، فروشگاه جامعه‌شناسان، تلفن: ۶۶۰۰۰۵۱
WWW.JAMEESHENASAN.COM / Email: Sociologists15@gmail.com

MORTPAK

بسته نرم‌افزاری سازمان ملل برای اندازه‌گیری مرگ و میر (تحت ویندوز)

تالیف:

حاتم حسینی

تعداد: ۱۰۰۰ نسخه

چاپ اول ۱۳۹۰ تهران

قیمت: ۵۰۰۰ تومان لیتوگرافی: نوین چاپ: قدیانی

ISBN: 978-600-223-112-3

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۲۳-۱۱۲-۳

Printed in Iran

همه حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است.

فهرست مطالب

۹	مقدمه‌ی مترجم
۱۳	پیش‌گفتار
۱۵	فصل اول (درآمدی بر روش‌های جمعیت‌شناختی)
۲۱	ویژگی‌های نرم‌افزار Mortpak تحت ویندوز (نسخه‌ی ۴)
۲۳	فصل دوم (آغاز کار با Mortpak)
۲۴	وارد کردن داده‌های جدید و اجرای یکی از برنامه‌های MORTPAK
۲۵	اصلاح داده‌های موجود و اجرای یکی از برنامه‌های MORTPAK
۲۶	وارد کردن از یکی از نسخه‌های قبلی MORTPAK و اجرای یکی از برنامه‌های آن
۲۶	منوها
۵۵	فصل سوم (روش‌های غیر مستقیم بر آورد مرگ و میر)
۵۵	مقدمه
۵۸	روش BENHR
۵۸	هدف روش
۵۸	توصیف تکنیک
۶۱	داده‌های مورد نیاز برای اجرای روش BENHR
۶۴	مثال
۶۷	روش CEBCS
۶۷	هدف روش
۶۷	توصیف تکنیک
۷۰	داده‌های مورد نیاز برای اجرای روش CEBCS
۷۱	مثال
۷۵	روش COMBIN
۷۵	هدف روش
۷۵	توصیف تکنیک
۷۶	داده‌های مورد نیاز برای اجرای روش CEBCS
۷۸	یادداشت‌هایی برای راهنمایی
۷۸	مثال

۸۱	روش ORPHAN
۸۱	هدف روش
۸۱	توصیف تکنیک
۸۳	داده‌های موردنیاز برای اجرای روش ORPHAN
۸۴	یادداشت‌هایی برای راهنمایی
۸۴	مثال
۸۸	روش WIDOW
۸۸	هدف روش
۸۸	توصیف تکنیک
۹۰	داده‌های موردنیاز برای اجرای روش WIDOW
۹۱	یادداشت‌هایی برای راهنمایی
۹۱	مثال
۹۵	فصل چهارم) روش‌های غیرمستقیم برآورد باروری
۹۵	مقدمه
۹۷	روش FERTCB
۹۷	هدف روش
۹۷	توصیف تکنیک
۱۰۰	داده‌های موردنیاز برای اجرای روش FERTCB
۱۰۲	مثال
۱۰۵	روش FERTPF
۱۰۵	هدف روش
۱۰۵	توصیف تکنیک
۱۰۸	داده‌های موردنیاز برای اجرای روش FERTPF
۱۰۹	یادداشت‌هایی برای راهنمایی
۱۱۰	مثال
۱۱۳	فصل پنجم) جدول عمر و جمعیت ثابت
۱۱۳	مقدمه
۱۱۶	روش LIFTB
۱۱۶	هدف روش
۱۱۶	توصیف تکنیک
۱۱۹	داده‌های موردنیاز برای اجرای روش LIFTB
۱۲۱	مثال

۱۲۳	روش STABLE
۱۲۳	هدف روش
۱۲۳	توصیف تکنیک
۱۲۴	داده‌های موردنیاز برای اجرای روش STABLE
۱۲۵	مثال
۱۲۷	فصل ششم) ساخت جدول عمر مُدل
۱۲۷	مقدمه
۱۳۰	روش BESTFT
۱۳۰	هدف روش
۱۳۰	توصیف تکنیک
۱۳۲	داده‌های موردنیاز برای اجرای روش BESTFT
۱۳۴	مثال
۱۳۶	روش COMPAR
۱۳۶	هدف روش
۱۳۶	توصیف تکنیک
۱۳۸	داده‌های موردنیاز برای اجرای روش COMPAR
۱۳۸	مثال
۱۴۱	روش MATCH
۱۴۱	هدف روش
۱۴۱	توصیف تکنیک
۱۴۳	داده‌های موردنیاز برای اجرای روش MATCH
۱۴۴	یادداشت‌هایی برای راهنمایی
۱۴۵	مثال
۱۴۷	فصل هفتم) هموار کردن داده‌های مرگ‌ومیر
۱۴۷	مقدمه
۱۴۸	روش ICM
۱۴۸	هدف روش
۱۴۸	توصیف تکنیک
۱۵۰	داده‌های موردنیاز برای اجرای روش ICM
۱۵۰	مثال

۱۵۳		روش UNABR
۱۵۳		هدف روش
۱۵۳		توصیف تکنیک
۱۵۵		داده‌های موردنیاز برای اجرای روش UNABR
۱۵۵		مثال
۱۵۹		فصل هشتم) سایر روش‌های غیرمستقیم برآورد
۱۵۹		مقدمه
۱۶۰		روش CENCT
۱۶۰		هدف روش
۱۶۰		توصیف تکنیک
۱۶۳		داده‌های موردنیاز برای اجرای روش CENCT
۱۶۶		مثال
۱۶۹		روش PRESTO
۱۶۹		هدف روش
۱۶۹		توصیف تکنیک
۱۷۲		داده‌های موردنیاز برای اجرای روش PRESTO
۱۷۵		مثال
۱۷۹		روش PROJECT
۱۷۹		هدف روش
۱۷۹		توصیف تکنیک
۱۸۵		داده‌های موردنیاز برای اجرای روش PROJECT
۱۸۹		مثال
۱۹۳		منابع

مقدمه‌ی مترجم

در ایران، آموزش و پژوهش جمعیت‌شناسی سابقه‌ای تقریباً ۵۰ ساله دارد. فعالیت بخش تحقیقات جمعیت‌شناسی مؤسسه‌ی مطالعات و تحقیقات اجتماعی دانشگاه تهران و تأسیس دانشکده‌ی علوم اجتماعی دانشگاه تهران در سال ۱۳۵۱، دایر کردن دوره‌ی کارشناسی ارشد جمعیت‌شناسی در گروه آموزشی جمعیت‌شناسی دانشگاه تهران در سال ۱۳۶۷، دوره‌ی دکتری جمعیت‌شناسی در همان گروه آموزشی در سال ۱۳۸۱ و تأسیس انجمن جمعیت‌شناسی ایران در همان سال از یک طرف، رشد سریع جمعیت کشور به ویژه در دهه‌ی ۶۵-۱۳۵۵ و مسایل و مشکلات مرتبط با آن، کاهش شدید باروری و تجربه‌ی باروری زیر سطح جایگزینی در مقطع کنونی، تغییرات ساختار سنی جمعیت و مسایل و چالش‌های مرتبط با آن و نیز ضرورت توجه به عامل جمعیت در برنامه‌ریزی‌های توسعه‌ی اقتصادی - اجتماعی از سوی دیگر، مسأله‌ی جمعیت و توسعه‌ی آموزش و پژوهش جمعیت‌شناسی را در کانون توجه صاحب‌نظران، متخصصان جمعیت‌شناسی و دست‌اندرکاران امور برنامه‌ریزی قرار داده و توسعه‌ی این علم در کشور را وارد مرحله‌ی جدیدی نموده است. تأسیس بخش جمعیت و توسعه و کارشناسی ارشد جمعیت‌شناسی در دانشگاه‌های شیراز و علامه طباطبائی، ... و پذیرش سالانه‌ی شمار قابل توجهی دانشجو در سال‌های اخیر گواه این مدعاست.

محوریت جمعیت در برنامه‌های توسعه ملی و نقش جمعیت‌شناسی در انجام مطالعات و بررسی‌های جمعیتی، امروزه یک واقعیت مسلم در جامعه‌ی در حال توسعه‌ی ایران است. با این وجود، به لحاظ وارداتی بودن این رشته‌ی علمی و عمر نسبتاً کوتاه آن در ایران، هنوز دانشجویان، پژوهشگران و تحلیل‌گران مسایل جمعیتی با مشکلاتی جدی در زمینه‌ی منابع دست اول جمعیت‌شناسی مواجه هستند، به‌طوری که در مقایسه با سایر حوزه‌های علوم اجتماعی کمبود منابع در

حوزه‌ی جمعیت‌شناسی بسیار محسوس است. البته، به دور از انصاف خواهد بود چنانچه تلاش‌های استادان گرانمایه‌ای که در گذشته و نیز سال‌های اخیر آثار ارزنده‌ای را به صورت تألیف و ترجمه در دسترس جمعیت‌پژوهان و جامعه‌ی دانشگاهی جمعیت‌شناسی ایران قرار داده‌اند، نادیده بگیریم. با این حال، کمبود و فقدان منابع جمعیت‌شناسی به زبان فارسی هنوز از مشکلات اساسی دانشجویان و دانش‌پژوهان جمعیت‌شناسی در ایران است.

با توجه به آن‌چه گفته شد، تألیف و ترجمه‌ی متون علمی معتبر، قابل‌استفاده و کاربردی جمعیت‌شناسی یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر در آموزش و پژوهش جمعیت‌شناسی ایران است. این ضرورت و تلاش در جهت برآورده‌نمودن آن، به‌ویژه زمانی که از مجرای محافل علمی معتبری چون انجمن جمعیت‌شناسی ایران و استادان و پیش‌کسوتان این عرصه در کشور عبور کند، بی‌تردید نقش مؤثری در توسعه‌ی کمی و کیفی آموزش و پژوهش جمعیت‌شناسی خواهد داشت.

کتاب راهنمای MortPak: بسته‌ی نرم‌افزاری سازمان ملل برای اندازه‌گیری مرگ‌ومیر از جمله کتاب‌های کاربردی جمعیت‌شناسی است که از سوی بخش جمعیت سازمان ملل متحد در سال ۱۹۸۸ منتشر شده است. ترجمه‌ی فارسی نسخه‌ی تحت Dos این کتاب برای نخستین بار در سال ۱۳۸۱ توسط نگارنده و آقای مهدی رضایی از سوی انتشارات دانشگاه بوعلی سینا به بازار عرضه شد. این نسخه از نرم‌افزار دربرگیرنده‌ی ۱۶ برنامه‌ی رایانه‌ای برای انجام تحلیل‌های جمعیتی با تأکید بر مرگ‌ومیر بود.

اخیراً، بخش جمعیت سازمان ملل اقدام به بازنگری و به روزرسانی مجموعه‌ی برنامه‌های نرم‌افزار MortPak نموده و با افزودن یک برنامه‌ی کاربردی دیگر با عنوان PROJCT به مجموعه‌ی برنامه‌های شانزده‌گانه‌ی قبلی، نسخه‌ی تحت ویندوز آن را با عنوان MortPak4 در سال ۲۰۰۳ منتشر نمود. علاوه بر افزایش تعداد برنامه‌های

کاربردی، تفاوت نسخه‌ی جدید با نسخه‌ی پیشین نرم‌افزار MortPak در این است که، برخلاف نسخه‌ی تحت Dos که مراحل مختلف وارد کردن داده‌ها و خروجی برنامه را برای هر یک از برنامه‌های کاربردی در قالب یک مثال توضیح داده بود، در نسخه‌ی تحت ویندوز این کار فقط به توضیحی مختصر از مثال ارایه‌شده در قالب داده‌های تعبیه‌شده در نرم‌افزار محدود شده، و در واقع خواننده و کاربر تنها به صورت نظری با برنامه‌های کاربردی آشنا خواهد شد.

در راستای کاربردی‌تر نمودن کتاب جهت استفاده‌ی کاربران و دانشجویان جمعیت‌شناسی، تلاش شد تا نسخه‌ی جدید با تغییراتی در دسترس علاقه‌مندان قرار گیرد. در نسخه‌ی تحت ویندوز برنامه که هم‌اکنون در دسترس شماست، تلاش کرده‌ام تا تنها به ترجمه‌ی برنامه‌های کاربردی بسنده نکنم، بلکه با افزودن اضافاتی زمینه‌ی استفاده‌ی کاربردی‌تر از کتاب را فراهم سازم. روش کار به این صورت بوده است که برنامه‌های کاربردی نه بر حسب حروف الفبا، که در متن اصلی و نسخه‌ی پیشین این‌گونه است، بلکه بر حسب کاربرد آن‌ها فصل‌بندی شده‌اند. برای مثال، روش‌های غیرمستقیم مرگ‌ومیر که شامل پنج برنامه‌ی کاربردی CEBCS، ORPHAN، COMBIN و WIDOW است در فصل سوم کتاب و با عنوان روش‌های غیرمستقیم برآورد مرگ‌ومیر مورد بحث قرار گرفته‌اند. تغییر دیگری که صورت گرفته این است که در ابتدای هر فصل، توضیحاتی کلی در زمینه‌ی موضوع‌های مورد بحث در آن فصل، برای مثال باروری، مرگ‌ومیر، ساخت جدول عمر و ... ارایه شده است. علاوه بر این‌ها، به جای فقط ترجمه‌ی برنامه‌های کاربردی، تلاش کرده‌ام تا نحوه‌ی اجرای برنامه و ورود به محیط MortPak4 را از ابتدا توضیح دهم و در مورد هر یک از برنامه‌های کاربردی، ضمن بیان هدف هر روش، به شرح تکنیک محاسباتی آن و داده‌های لازم برای اجرای برنامه که در متن اصلی نیز چنین است بپردازم. در ادامه، تلاش کرده‌ام تا با توضیح نحوه‌ی دسترسی به صفحه‌ی عملیاتی داده‌های ورودی برای

هر یک از روش‌ها، چگونگی اجرای برنامه و نمایش برون‌دادهای برنامه بر اساس مثال و داده‌های تعبیه‌شده در نرم‌افزار به مباحث انتزاعی مطرح‌شده عینیت بیش‌تری ببخشم. دکتر حبیب‌الله زنجانی و دکتر محمد میرزایی بر من منت نهادند و با بزرگواری تمام، علی‌رغم مشغله‌های فراوان کاری، کتاب را از نظر گذراندند و پیشنهادهای ارزنده‌ای ارایه نمودند که در بهبود کیفیت کتاب مؤثر افتاد. لازم است از آن‌ها به خاطر همکاری‌های صمیمانه در سازمان‌دادن فصل‌های این کتاب تشکر و سپاس‌گزاری نمایم.

بی‌تردید تلاش‌های انجام‌شده در جهت انتشار این کتاب خالی از اشکال نیست. امید است با یادآوری کاستی‌ها و اشکالات موجود، به بهبود کیفیت آن در چاپ‌های بعدی کمک کنید.

حاتم حسینی

همدان، زمستان ۱۳۸۹

پیش‌گفتار

کتاب حاضر راهنمای نرم‌افزار MortPak تحت ویندوز، بسته‌ی نرم‌افزاری سازمان ملل برای اندازه‌گیری مرگ‌ومیر در کشورهای در حال توسعه است. بسته‌های نرم‌افزار MortPak برای اندازه‌گیری‌های جمعیت‌شناختی از زمان عرضه‌ی آن‌ها در سال ۱۹۸۸ در سطح گسترده‌ای در مؤسسات تحقیقاتی در کشورهای در حال توسعه و توسعه‌یافته مورد استفاده قرار گرفته است. نرم‌افزار MortPak4 شامل ۱۷ برنامه‌ی کاربردی در حوزه‌ی پیش‌بینی جمعیت، ساخت جمعیت ثابت و جدول عمر، هموارسازی داده‌های مرگ‌ومیر، برآورد غیرمستقیم باروری و مرگ‌ومیر و سایر روش‌های غیرمستقیم برای ارزیابی توزیع‌های سنی و جامعیت سرشماری است. این بسته‌ی نرم‌افزاری تکنیک‌هایی که جدول‌های عمر مدل سازمان ملل و معادله‌های تعمیم‌یافته‌ی جمعیت ثابت را استفاده می‌کنند، ترکیب می‌کند. نسخه‌ی تحت ویندوز این نرم‌افزار اولین نسخه‌ی این برنامه با پنجره‌های میانجی کمکی است. نرم‌افزار، همان‌طور که خواهید دید، با سبک کاربرگ صفحه‌ی کامل داده‌های ورودی که از محیط ریزرایانه‌های محاوره‌ای استفاده می‌کند و وابستگی به یک راهنما را کمتر می‌سازد ساخته شده است.

بخش جمعیت گروه امور اقتصادی و اجتماعی دبیرخانه‌ی سازمان ملل متحد سال‌هاست که فعالیت‌هایی در زمینه‌ی پیش‌بینی و برآورد جمعیت‌شناختی در سطح کشورها انجام داده است که برای مثال، پیش‌رفت‌های روش‌شناختی در ساخت جدول‌های عمر مدل را ترکیب می‌کند. نتیجه‌ی فرعی مترتب بر چنین فعالیت‌هایی، بسط و توسعه‌ی این مجموعه‌ی وسیع از نرم‌افزار رایانه‌ای است. این بسته‌ی نرم‌افزاری پیش‌تر به خوبی آزمون شده و هم‌اکنون در سطح وسیعی در تحلیل داده‌های مربوط به کشورهای در حال توسعه و مؤسسات تحقیقاتی در این کشورها استفاده می‌شود.

طرح برنامه‌های کاربردی در MortPak و همین‌طور برنامه‌ی MATCH در اصل از بسته‌ی نرم‌افزاری اداره‌ی سرشماری ایالات متحده یعنی برنامه‌های رایانه‌ای برای تحلیل‌های جمعیت‌شناختی (آریاگا، اندرسون و هلیگمن^۱ ۱۹۷۶) اقتباس شده است. بخش جمعیت سازمان ملل از نقطه‌نظرات و دیدگاه‌های شما در تجربه‌ی استفاده از MortPak که سودمندی بین‌المللی فعالیت‌های توسعه‌ی نرم‌افزار آینده را تقویت خواهد نمود استقبال می‌کند. لطفاً با آدرس زیر تماس بگیرید:

The Director, Population Division, Department of Economic and Social Affairs, United Nations, New York, New York 10017, USA.

^۱. Arriaga, Anderson, and Heligman